

Wyrok z dnia 22 stycznia 2008 r.

I UK 210/07

Okres pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze w szczególnych warunkach w rozumieniu § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) może obejmować również czas krótkotrwałych, koniecznych szkoleń pracownika, zwłaszcza wstępnych.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza (sprawozdawca), Sędziowie: SN Zbigniew Myszka, SA Jolanta Pietrzak.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 stycznia 2008 r. sprawy z odwołania Waldemara D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. o prawo do emerytury, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 6 marca 2007 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w Ł. decyzją z dnia 12 listopada 2004 r. odmówił Waldemarowi D. prawa do emerytury, powołując się na art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i podnosząc, że ubezpieczony nie wykazał wymaganego 15-letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, gdyż zgodnie z załączonym świadectwem przez 10 lat wykonywał prace wymienione w wykazie A, dziale VII, poz. 9.

Uwzględniając odwołanie ubezpieczonego od powyższej decyzji, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 7 lutego 2005 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał Waldemarowi D. prawo do emerytury od 7 października 2004 r. Sąd Okręgowy ustalił, że Waldemar D. był zatrudniony w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 31 (powinno być: 30) listopada 1982 r. w Zakładach Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych „P.” w Ł., kolejno na stanowiskach stażysty (od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r.), dyspozytora zmianowego zakładu B (od 1 marca 1973 r. do 30 kwietnia 1973 r.), kierownika zmianowego zakładu B (od 1 maja 1973 r. do 28 lutego 1974 r.), zastępcy szefa produkcji (od 1 marca 1974 r. do 31 sierpnia 1976 r.) oraz kierownika zakładu B (od 1 marca 1976 r. do 31 listopada 1982 r.). W okresie zatrudnienia w Zakładach „P.” wnioskodawca wykonywał prace bezpośrednio przy produkcji azbestu. Sprawując nadzór nad pracownikami zwykle przebywał na sali produkcyjnej po 6-7 godzin dziennie, jedynie około 1-2 godzin wykonywał czynności administracyjno-biurowe poza halą. W okresie zatrudnienia wnioskodawcy w strukturze organizacyjnej Zakładów „P.” wyodrębniono zakłady A, B i C, po 1983 r. zostały one przemianowane na oddziały, o których mowa w dziale IV pkt 1.15 wykazu B. W dniu 30 listopada 1982 r. wnioskodawca rozwiązał umowę o pracę w Zakładach „P.” ponieważ stwierdzono u niego pylicę azbestową, co stanowiło przeciwwskazanie do dalszej pracy w kontakcie z azbestem, a pracodawca nie zaproponował mu stanowiska pracy odpowiedniego do stanu jego zdrowia. Wnioskodawca otrzymał 19 maja 2000 r. świadectwo wykonywania pracy w szczególnych warunkach, potwierdzające, że w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 30 listopada 1982 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace w Zakładach Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych „P.” - na stanowisku kierownika zakładu B, wymienionym w wykazie A dziale VII poz. 9 pkt. A, stanowiącym załącznik nr 1 do zarządzenia Nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach. Wnioskodawca urodził się 20 kwietnia 1949 r., posiada 31 lat okresów składkowych oraz 5 lat i 7 miesięcy okresów nieskładkowych. Orzeczeniem z dnia 15 kwietnia 2003 r. stwierdzono u niego chorobę zawodową - pylicę azbestową.

Sąd Okręgowy ustalił, że ujawniona w świadectwie kwalifikacja zatrudnienia wnioskodawcy jest błędna, ponieważ - co ustalono w postępowaniu sądowym na podstawie zeznań świadków i wnioskodawcy - stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał on prace wymienione w dziale IV pkt 1 wykazu B, stanowiącego

załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z poz. 1.15 działu IV wykazu B, stanowiącego załącznik nr 2 do zarządzenia Nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. Wobec powyższego Sąd Okręgowy uznał, że skoro wnioskodawca udokumentował 30-letni staż ubezpieczeniowy oraz osiągnął wiek 55 lat, to spełnił wszystkie przesłanki do nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 8 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Powyższy wyrok zaskarżył apelacją organ rentowy.

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 14 października 2005r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. Sąd stwierdził, że na podstawie art. 32 ust. 1 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych do sytuacji prawnej wnioskodawcy mają zastosowanie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji, że wnioskodawca w istocie wykonywał prace mieszczące się w dziale IV pkt 1 wykazu B, stanowiącego załącznik do rozporządzenia. Praca ta jest też wymieniona w załączniku nr 2 do zarządzenia Nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z 7 lipca 1987 r., zawierającego wykaz stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, o których mowa w § 8 rozporządzenia - w dziale IV wykazu B pod poz. 1.15. Zgodnie z § 8 rozporządzenia pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w dziale IV wykazu B, nabywa prawo do emerytury, jeżeli osiągnął wiek 55 lat (dla mężczyzn) i ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 10 lat wykonywał prace wymienione w dziale IV wykazu B.

Sąd Apelacyjny zwrócił jednakże uwagę, że wnioskodawca pracował w Zakładach „P.” równe 10 lat, ale przez trzy pierwsze miesiące był tam stażystą, co wynika z umowy o pracę i „angażu”, a z kolei z programu stażu wynika, że kierownikowi Zakładu B powierzono funkcję jego opiekuna. W ocenie Sądu Apelacyjnego, ten trzy-miesięczny okres - od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r. - „z pewnością” nie mieści się pod pozycją wykazu B, a zatem wnioskodawca nie ma 10 lat wykonywania pracy mieszczącej się w dziale IV wykazu B i tym samym nie spełnia warunku z § 8

rozporządzenia, umożliwiającego przyznanie mu prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Wskutek wniesionej przez wnioskodawcę skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 12 września 2006 r. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy stwierdził, że pogląd Sądu Apelacyjnego, iż okres stażu nie może być wliczony do 10-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, której wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego, nie został w jakikolwiek sposób uzasadniony, a brak przytoczenia argumentów natury prawnej lub faktycznej przemawiających za jego słusnością, czyni rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w tej kwestii arbitralnym, a nawet dowolnym. Zdaniem Sądu Najwyższego, nie ma żadnych uzasadnionych powodów, aby przyjmować *a priori*, że umowa o pracę zawarta przez wnioskodawcę z Zakładami Uszczelniania i Wyrobów Azbestowych przewidująca zatrudnienie na stanowisku stażysty na okres trzech miesięcy od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r. jest umową, której czasu trwania nie można zaliczyć do 10-letniego okresu zatrudnienia przy wykonywaniu prac wymienionych w dziale IV wykazu B. Istotne znaczenie ma jedynie to, jaki rodzaj pracy wykonywał w okresie stażu. Okres obowiązkowego stażu może być wliczany do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach wymaganego do nabycia przez pracownika prawa do wcześniejszej emerytury, gdy w okresie zatrudnienia w charakterze stażysty pracownik wykonywał faktycznie prace objęte wykazem prac uprawniających do niższego wieku emerytalnego.

W trakcie ponownego rozpoznania sprawy, Sąd Apelacyjny ustalił co następuje. Waldemar D. był zatrudniony w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r. w Zakładach Uszczelnień i Wyrobów Azbestowych „P.” w Ł. na stanowisku stażysty. Według przedstawionego w sprawie programu stażu Waldemara D. w Zakładach „P.”, część wstępna stażu obejmowała okres 6 tygodni i miała na celu zapoznanie się stażysty z zakładem pracy, pracą poszczególnych komórek organizacyjnych i całokształtem funkcjonowania przedsiębiorstwa. Harmonogram przebiegu tej części stażu ustalał następujący jej przebieg: - w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 9 grudnia 1972 r. Dział Produkcji Technologiczny - zapoznanie się z procesami technologicznymi produkowanych wyrobów, bilansowaniem mocy produkcyjnych, powiązaniem działu produkcji z bezpośrednim wykonawstwem; - w okresie od 11 grudnia 1972 r. do 14 grudnia 1972 r. Dział Zaopatrzenia - zapoznanie się ze sposobem opracowywania planów zaopatrzenia w poszczególne surowce, sposobem składania zamów-

wień i ich realizacji; - w okresie od 15 grudnia 1972 r. do 19 grudnia 1972 r. Dział Zbytu - zapoznanie się ze sposobem przyjmowania zamówień na wyroby Zakładu, sporządzanie planów sprzedaży oraz realizacją samej sprzedaży; - w okresie od 20 grudnia 1972 r. do 23 grudnia 1972 r. Dział Kosztów -zapoznanie się ze sposobem opracowywania planów kosztów, rozliczaniem kosztów na miejsca ich powstania i sporządzanie kalkulacji wynikowych oraz wypełnianiem wzorów sprawozdawczych; - od 27 grudnia 1972 r. do 30 grudnia 1972 r. Dział Księgowości - zapoznanie się z planem kont, księgowością analityczną i syntetyczną, sporządzaniem bilansu kwartalnego i rocznego; - w okresie od 2 stycznia 1973 r. do 4 stycznia 1973 r. Dział Organizacji - zapoznanie się ze schematem organizacyjnym przedsiębiorstwa, zakresem czynności poszczególnych komórek organizacyjnych określonych w księdze służb, sposobem opracowywania zarządzeń oraz innymi pracami wykonywanymi przez dział; - w okresie od 5 stycznia 1973 r. do 7 stycznia 1973 r. Dział Planowania - zapoznanie się z systemem planowania w przedsiębiorstwie, sposobem opracowywania planów wieloletnich, rocznych, operatywnych oraz statystyką „w zakresie wykonawstwa planów produkcji”; - w okresie od 10 stycznia 1973 r. do 11 stycznia 1973 r. Dział Zatrudnienia i Płac - zapoznanie się ze stosowanymi systemami płac, sposobem sporządzania planów zatrudnienia i funduszu płac, opracowywaniem norm płacowych, sporządzaniem listy płac i wypłaty wynagrodzeń oraz statystyką dotyczącą zatrudnienia i płac; - w okresie od 12 stycznia 1973 r. do 15 stycznia 1973 r. „Zakłady produkcyjne A i C” - zapoznanie się z produkcją, organizacją służby ruchu, obiegiem dokumentów oraz działalnością biur planowo-rozliczeniowych. Część zasadnicza stażu obejmowała okres od 15 stycznia 1973 r. do 28 lutego 1973 r. i miała na celu zapoznanie stażysty z Zakładem B, jego charakterem, organizacją pracy i produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień wchodzących w skład wydziału wyrobów ciernych oraz zakresem czynności dyspozytora zmianowego wydziału wyrobów ciernych, na które stażysta był przewidywany.

Sąd Apelacyjny uznał, że Waldemar D. nie spełnił wszystkich przewidzianych przesłanek do nabycia prawa do emerytury. Wnioskodawca nie udowodnił wymaganych 10 lat pracy w szczególnych warunkach. Z całokształtu materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wynika, że Waldemar D. w okresie od 1 grudnia 1972 r. do 28 lutego 1973 r. był zatrudniony w Zakładach „P.” jako stażysta. W ramach zatrudnienia w tym okresie zapoznawał się z pracą Zakładu, w tym z produkcją wyrobów azbestowych i wykonywał czynności mieszczące się w zakresie obowiązków

pracowniczych należących do stanowisk pracy objętych wykazem prac w szczególnych warunkach ale pracy tej nie wykonywał stale, tj. codziennie przez 8 godzin. Wnioskodawca bowiem, jak wynika to z programu stażu, w określonych okresach jego odbywania, wykonywał tylko czynności w działach organizacji, planowania, zatrudnienia i płac, zaopatrzenia, zbytu oraz księgowości, a więc prace typowo biurowe, związane z ogólnie pojętym zarządzaniem przedsiębiorstwem. Wyrokiem z 6 marca 2007 r. Sad Apelacyjny w Łodzi ponownie zmienił wyrok sądu Okręgowego w Łodzi z 7 lutego 2005 r. i oddalił odwołanie.

Powyższy wyrok został zaskarżony w całości przez ubezpieczonego skargą kasacyjną. Skargę oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego: a) art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) oraz § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), przez niewłaściwe zastosowanie (błąd subsumcji) polegające na uznaniu, iż w stanie faktycznym sprawy nie są spełnione przesłanki uprawniające do wcześniejszej emerytury określone w tych przepisach; b) § 2 rozporządzenia poprzez wadliwą interpretację pojęcia „wykonywanie pracy stale, w pełnym wymiarze czasu pracy”, przejawiającą się w uznaniu, że wnioskodawca w ramach zatrudnienia na 3-miesięcznym stażu zapoznawał się z produkcją wyrobów azbestowych i wykonywał czynności mieszczące się w zakresie obowiązków pracowniczych należących do stanowisk pracy objętych wykazem prac w szczególnych warunkach, ale pracę „na hali produkcyjnej” dzielił z obowiązkami administracyjnymi, tj. pracy w szczególnych warunkach nie wykonywał stale, tj. przez 8 godzin, w sytuacji gdy stanowisko kierownicze, które wnioskodawca zajmował przez pozostały okres zatrudnienia wymagało wykonywania czynności zarówno w hali produkcyjnej jak i poza halą (tzw. czynności administracyjno - biurowe); c) art. 5 Kodeksu cywilnego, stanowiącego, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno - gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego.

Podstawami skargi są również zarzuty naruszenia przepisów postępowania: 1) art. 398²⁰ k.p.c. „stanowiącego o tym, że Sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy, poprzez pominięcie wykładni art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS zawartej w

wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2006 r., I UK 59/06, wyrażającej się w ocenie, że umowa dotycząca zatrudnienia wnioskodawcy jako stażysty była umową o pracę, a zatrudnienie w ramach stażu było formą zatrudnienia podobnie jak praca na okres próbny, w sytuacji orzekania przez Sąd II instancji w niezmienionym stanie faktycznym, prawnym i dowodowym”; 2) art. 468 k.p.c. w związku z art. 214 k.p.c. oraz z art. 210 § 3 k.p.c., poprzez wezwanie wnioskodawcy na rozprawę apelacyjną do osobistego stawiennictwa wraz z pouczeniem o tym, że rozprawa przed sądem odwoławczym odbywa się bez względu na niestawiennictwo stron, a Sąd może w celu dokładniejszego wyjaśnienia stanu sprawy zarządzić stawienie się stron, w sytuacji gdy czynności wyjaśniające przeprowadza sędzia zawodowy na posiedzeniu jawnym niestanowiącym rozprawy, jeżeli przemawiają za tym wyniki wstępnego badania sprawy, dokonywane na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego, a w konsekwencji poprzez zaniechanie odroczenia terminu rozprawy i czynności dowodowych w sytuacji błędnego pouczenia wnioskodawcy i faktu, że pełnomocnik wnioskodawcy usprawiedliwił nieobecność wnioskodawcy, argumentując absencję złym stanem zdrowia; 3) art. 385 k.p.c., poprzez jego niezastosowanie, mimo że apelacja powoda była bezzasadna; 4) art. 386 § 1 k.p.c., poprzez jego zastosowanie i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji oraz orzeczenie co do istoty sprawy bez przeprowadzenia uzupełniającego postępowania dowodowego. Wskazując na powyższe wniesiono o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi i zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zaważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma uzasadnione podstawy w zakresie naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 32 ust 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 2 i § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Nie jest natomiast uzasadniony zarzut naruszenia art. 5 k.c., który to przepis nie ma zastosowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Sprawy te są sprawami cywilnymi tylko w znaczeniu formalnym, gdyż do ich rozpoznawania stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. Nie są to sprawy z zakresu

stosunków wynikających z prawa cywilnego. Wniosek taki wypływa z brzmienia art. 1 k.p.c., w którym przy określeniu zakresu stosowania tego Kodeksu dokonane zostało rozróżnienie między sprawami ze stosunków z zakresu prawa cywilnego i sprawami z zakresu ubezpieczeń społecznych. Między ubezpieczonymi a organem rentowym nie zachodzi bowiem więź cywilnoprawna. Stąd zarzut nadużycia prawa wywodzony z art. 5 k.c. jest całkowicie bezpodstawny. Podobnie na nieporozumieniu opierają się zarzuty naruszenia przepisów postępowania: art. 468 w związku z art. 210 § 3 i 214 k.p.c. Przepis art. 468 k.p.c. dotyczy wstępnej fazy postępowania prowadzonej przez sąd pierwszej instancji. Nie może zatem stanowić podstawy wzruszenia wyroku sądu drugiej instancji. Nie można też podzielić zarzutu naruszenia art. 398²⁰ k.p.c., że Sąd Apelacyjny w Łodzi nie dokonał wykładni prawa sprzecznej z wyrokiem Sądu Najwyższego z 12 września 2006 r., którym uchylone zostało poprzednie jego orzeczenie. Wykładnia ta sprowadzała się do przesądzenia, że praca świadczona przez ubezpieczonego na podstawie umowy o wstępny staż pracy nie podlega wyłączeniu z okresu pracy w szczególnych warunkach. Istotne dla oceny spełnienia przez niego przesłanki odpowiednio długiego wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest ustalenie rodzaju pracy świadczonej w okresie stażu, w szczególności tego, czy praca ta obejmowała czynności wykonywane bezpośrednio przy produkcji azbestu. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny przeprowadził tylko jeden dowód: z programu stażu. Z ustalenia okoliczności programu stażu Sąd Apelacyjny wyprowadził wniosek o tym, że ubezpieczony nie udowodnił wykonywania pracy w szczególnych warunkach przez okres 10 lat. W okresie stażu wykonywał prace mieszczące się w wykazie prac w szczególnych warunkach, lecz nie wykonywał tej pracy „stale tj. codziennie przez 8 godzin. Wnioskodawca bowiem, jak wynika to z programu stażu, w określonych okresach jego odbywania wykonywał tylko czynności w wydziałach organizacji, planowania, zatrudnienia i płac, zaopatrzenia, zbytu oraz księgowości, a więc prace typowo biurowe, związane z ogólnie pojętym zarządzaniem przedsiębiorstwem”.

Konkluzja Sądu Apelacyjnego jest oparta na niedostatecznie ustalonym stanie faktycznym sprawy, a ponadto wypływa z błędnego rozumienia § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., co spowodowało błąd subsumcji odnoszący się do art. 32 ustawy o emeryturach i rentach oraz błędne zastosowanie art. 386 § 1 k.p.c. Ustalenie programu stażu nie jest wystarczające do ustalenia rodzaju pracy wykonywanej przez ubezpieczonego w okresie stażu. Można jedynie zakładać (domniemywać), że

program stażu został wykonany, ale domniemanie to, jak każde domniemanie faktyczne może być obalone. Protokół rozprawy apelacyjnej nie daje podstaw do stwierdzenia, że ubezpieczony mógł się wypowiedzieć w tej kwestii. Sąd Apelacyjny nie ustalił ponadto, jaki okres (jak długi, kiedy zaczynający się i kiedy kończący) wyłącza z okresu pracy w szczególnych warunkach. Wymienienie działów, w których praca miała, zdaniem Sądu Apelacyjnego, charakter pracy biurowej mogłoby wskazywać, że chodzi o okresy kilkudniowe, dwu lub trzydniowe. Nie zostało to jednak ustalone. Nie wiadomo też, czy staż, jeżeli był realizowany zgodnie z programem, odbywał się według kolejności działów w nim ustalonej i dokładnie w takim rozmiarze, jak planowano.

Błąd w wykładni prawa sprowadza się natomiast do zbyt rygorystycznego rozumienia pojęcia pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze użytego w § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. mającego zastosowanie do wnioskodawcy (art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z ZUS). Tak, jak nie podlegają wyłączeniu godziny poświęcone w niewielkim wymiarze na prace biurowe, do których wykonywania obowiązany był kierownik, podobnie nie odlicza się np. krótkotrwałych szkoleń poza halą produkcyjną, okresów urlopów wypoczynkowych, itp. Takie krótkotrwałe nieobecności „na hali produkcyjnej” nie uniemożliwiają ustalenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach „stale i w pełnym wymiarze”. Wyłączenie z okresu takiej pracy koniecznych szkoleń, zwłaszcza wstępnych, kłóciłoby się z sensem przepisu.

Z tych względów zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu, a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

=====